

Хирш индекси (h-index)

Хирш индексини ҳисобловчи энг катта базалар
Google scholar, 2) РИНЦ, 3) Web of Science, (clarivate analytics) 4)Scopus
ва бошқалар

Цитаталаш индекси нима?

Цитаталаш индекси - илмий мақолаларнинг маълумотлар базаси.

Ҳар бир мақоланинг библиографик рўйхатларини индекслайди ва қайси мақолаларда тез-тез цитаталанаётганини аниқлайди.

Цитатион индексларининг мақсади- олимнинг фаолиятини баҳолашдир.

Индексациялашнинг асосий механизми:

Биринчи муаллиф мақола ёзди ва адабиётлар рўйхатида иккинчи муаллифнинг мақоласида кўрсатилди.

Шундай қилиб, иккинчи муаллифнинг мақоласига цитаталаш индексига бир қўшимча қўшилади.

2005 йилда Америкалик физик Хорхе Хирш томонидан (Сан-Диего, Калифорния), илмий ўлчов индикаторни – Хирш индекси ихтиро қилинди.

Хирш индекслари унинг илмий нашрлар сонига ва ушбу нашрларнинг келтирилишига асосланиб, тадқиқотчи ишининг маҳсулдорлигининг миқдорий кўрсаткичидир.

Индекс, тадқиқотчининг ишини акс эттирувчи маълумотларни саралаш асосида аниқланади. *(Агар олимнинг N_p мақолалари ҳар сафар камида h марта нашр этилса, тадқиқотчи h индексига эга бўлади, қолган (N_p-h) мақолалари ҳар сафар h мартадан кўп хавола қилинмайди).*

Муаллифларда цитаталаш қай даражада бўлиши лозим?

- 0-2 дан – илмий фаолиятга энди киришаётган тадқиқотчилар илмий фаолиятига мос келади (—илмий фаолиятдаги мустақил тадқиқотчи, аспирант);

- 3 дан 6 гача- фан номзодлари;

- 7 дан 10 гача- фан докторлари;

- 11 дан 15гача - таниқли тадқиқотчи;

16 ва ундан юқориси - оламшумул ном билан аталган тадқиқотчи.

Хирш индексини ҳисоблаш

2005 йилдан бери цитатион индекслар орасида энг муҳими, Хирш индекси ёки h-индексидир.

У қандай қилиб ҳисобланади?

Агар олимнинг Np мақолалари ҳар сафар камида h марта нашр этилса, тадқиқотчи h индексига эга бўлади, қолган (Np-h) мақолалари ҳар сафар h мартадан кўп хавола қилинмайди.

1-Мисол: **Тадқиқотчи А** бир йилда 50 та мақола ёзиб, чоп этди. Уларнинг ҳар бири бир марта қайд этилган. Ушбу тадқиқотчи учун Хирш индекси 1 бўлади.

2-Мисол: **Тадқиқотчи Б** биргина мақола ёзган. Аммо, у шундай аҳамиятга эгалигиданбошқалар томонидан 50 марта цитаталанди. Ушбу тадқиқотчи учун қандай Хирш индекси берилади? Унга ҳам 1.

Муаллифларда цитаталаниш даражаси қандай бўлиши керак?

- аниқ жавоб йўқ, аммо тахминан қўлланмалар мавжуд:
- Хирш индексининг РИНЦ бўйича 0-2 кўрсаткичи - илмий фаолиятга энди киришаётган тадқиқотчилар илмий фаолиятига мос келади (илмий фаолиятдаги мустақил тадқиқотчи, аспирант);
- Хирш индексининг РИНЦ бўйича 3 дан 6 гача - фан номзодининг илмий фаолиятига мос келади;
- Хирш индексининг РИНЦ бўйича 7 дан 10 гача - фан доктори илмий фаолиятига мос келади;
- Хирш индексининг 11дан 15гача - таниқли тадқиқотчи (диссертация кенгаши аъзоси, илмий мактаб асосчиси) илмий фаолияти учун мос келади;
- Хирш индексининг 16 ва ундан юқориси - оламшумул тадқиқотчи. (илмий ташкилот раҳбари, диссертация кенгаши раиси) илмий фаолияти учун мос келади.

2005 йилда Америкалик физик Хорхе Хирш томонидан (Сан-Диего, Калифорния), илмий ўлчов индикаторни – Хирш индекси ихтиро қилинди.

Хирш индекслари унинг илмий нашрлар сонига ва ушбу нашрларнинг келтирилишига асосланиб, тадқиқотчи ишининг махсулдорлигининг миқдорий кўрсаткичидир.

Индекс, тадқиқотчининг ишини акс эттирувчи маълумотларни саралаш асосида аниқланади. *(Агар олимнинг N_p мақолалари ҳар сафар камида h марта нашр этилса, тадқиқотчи h индексига эга бўлади, қолган (N_p-h) мақолалари ҳар сафар h мартадан кўп хавола қилинмайди).*

Амалий алгоритм: Excel ёки Word иловасида жадвал яратинг. Биринчи устун - мақоланинг тартиб рақамлари, иккинчиси - цитаталар сони. Сўнгра, иккинчи устунни камайиб бораётган тартибда саралаймиз. Цитаталар сони тенг ёки тартиб рақамидан юқори бўлган охириги қаторни излаймиз (ундан кейинги мақоладаги цитаталар сони тартиб рақамидан кам бўлади) ушбу охириги мақоланинг тартиб рақамига қараймиз ва у муаллифнинг Хирш индекси бўлади

“Агар олимнинг N_p мақолалари ҳар сафар камида h марта цититилинса, тадқиқотчи h индексига эга бўлади, қолган (N_p-h) мақолалари ҳар сафар h мартадан кўп хавола қилинмайди”

Нашрларнинг ҳар қандай тўплами учун ҳисобга олинади, жумладан, журналлар, ташкилотлар ва бошқалар учун.

!!! турли маълумотлар базалари учун Хирш индекси турли ҳил бўлиши мумкин: **Салми, Жамил** (Scopus -9 нашрлар, h-index 1; WoS - 11 нашрлар, h-index 1; GoogleScholar - 98 нашрлар, , **h-index 21**)

Илмий цитаталашнинг Россия индекси

Илмий цитаталашнинг Россия индекси (ИЦРИ) бу миллий ахборот-таҳлилий системаси бўлиб, илмий тадқиқот ишларини муҳим библиографик маълумотлар билан оператив таъминлашга мўлжалланган. ИЦРИ 2006 йилда Россия Федерацияси илм-фан вазирлиги кўмагида ташкил этилган.

- Ташкилотчи: **Илмий электрон кутубхона**

◆ Россиялик муаллифларнинг 4.7 миллиондан ортиқ нашрлари ва уларнинг 4000 дан ортиқ Россия журналларида цитаталанганлиги тўғрисидаги маълумотларни жамлайди.

◆ Манзил: <http://elibrary.ru>

◆ журнал мақолалари тўғрисидаги тўлиқ библиографик маълумотларни, аннотацияларни ва адабиётлардаги цитаталанган мақолалар рўйхати ишлаб чиқилади

- манбалар бепул ва фойдаланиш учун очиқ.

Google scholar,

РИНЦ,

Web of Science, (clarivate analytics)

Scopus ва бошқалар

Тадқиқотчи цитата индексини ҳисоблаш учун у кимга мурожаат қилганини билиши керак. Ва бу катта маълумотлар базасини талаб қилади.

Ушбу маълумотлар базаси қуйидагилар бўлиши керак:

- *Етарлича катта миқдорда* - котировка қолдирмаслик учун

- *Унчалик катта эмас*- Муаллифлик мақомини сақлаш ва индекслар миқёсини "ўзаро ҳисоб-китоб журналлари" каби турли хил фокуслар орқали рухсат бермаслик учун.

Асосий халқаро кўрсаткичлар **Web Of Science and Scopus** ҳисобланади.

Россияда, шунингдек, Россиянинг илмий индекслари - **РИНЦ**.

Мисол:

Тадқиқотчи В 6 та мақола чоп этди. Унинг ишини биринчисидан 5 марта, иккинчисидан - 4 марта цитаталашди. h--индекс қандай аниқланади:

Биринчи мақолада 5 та цитата, иккинчиси эса 4 та. Шу сабабли, муаллифда камида 4 та цитата мавжуд бўлган иккита мақола бор.

Муаллифнинг учинчи мақоласи учта цитата олди. Маълум бўлишича, муаллифда камида 3 та цитатаси бўлган учта мақола бор

Бу ерда $h\text{-index}$ (Хирш индекси) = 3.

Демак, муаллифнинг 3 та мақоласи ва ҳар бирида камида 3 та цитата мавжуд.

Қолган мақолаларнинг ҳар бирида камида учтадан цитата мавжуд. Шунинг учун улар индекс ҳисобига кирмайдилар.

ИЦРИ фаолияти схемаси

Журнал рақамини эълон қилгандан сўнг, ношир муаммони қайта ишлайди ва махсус файл яратади.

Ушбу файл қуйидаги маълумотларни ўз ичига олади:

- Ушбу сонда эълон қилинган барча мақолалар ҳақида: сарлавҳалар, мақоланинг асосий сўзлари ва тезислари, муаллифларнинг исмлари ва иш жойлари

- ва библиографик рўйхатлар.

elibrary.ru.сайтига файлларни нашр қилиш.

Шундан сўнг текшириш жараёни бошланади.

Биринчидан, барча мақолаларнинг тавсифлари махсус дастурлар томонидан текширилади, кейин ИЦРИ ходимлари томонидан кўриб чиқилади.

Шунинг учун файллар баъзан жуда узоқ вақт давомида ишлов беради.

Ходимлар томонидан текширилгандан сўнг, индекслаш бошланади.

Ҳар бир манба учун махсус робот дастури изланади. Агар топилса, дарҳол бир қўшимчақўшилади.

ИЦРИдаги илмий журналларнинг кўрсаткичлари йилига бир марта қайта ҳисобланади.

Мунозара учун саволлар

- 1. Олимнинг цитата индекси (ЦИ): илмий электрон маълумотлар базалари ва қидириш ва таҳлил платформалари*
- 2. Хириш индекси (ХИ): бутун дунёда машҳурлик ва илмий метрик сафсата*
- 3. Импакт-фактор (ИФ): илмий журналнинг коэффициент омили ва олимнинг нашрий фаолияти*
- 4. Актуал чора-тадбирлар- Илмий фаолият самарадорлигини баҳолаш учун расмий кўрсаткичларни такомиллаштиришга қаратилган*